Descântec la vacile strâcate

VIORICA NAGHIU

Hora satului (danțul)

16.

Ne, Bumbă, ne,
Ne, Bumbă, ne,
Ne, Bumbă, ne,
Io nu strâng numele tău,
Că strâg lăptucul tău,
Groştioru tău
Puterea ta.
De unde-i dusă,
De unde-i pusă
Să die!
Să die de-i în ulcele acoperite,
De-i cu zăvoare zăvorât.
De-i în sat
Să die prin gard de stini.
Bine, curat
Luminat,
Cum Dumnezo ți l-o dat
Să nu rămâie nici cât un grăunț de mac
În patru crăpat.

De la Iluț Rozalie, 89 ani, Asuaju de Jos

Hora satului a fost odinioară o manifestare amplă pe care localnicii o numeau „danț". Ocaziile de organizare erau foarte multe. Erau implicate mai toate sărbătorile tradiționale, exceptându-se perioada postului. Datorită interdicțiilor creştineşti, acestea mai interziceau „danțu" în prima zi a sărbătorilor considerate cele mai mari: Crăciun, Paşti, Rusalii, jocul organizându-se în zilele de după sărbătoare.

Organizatorii jocului se numeau în tradiția locului „tizeşi", care la „Târgul fet'ilor şi al cepelor" din 14 septembrie „tocmeau pe cei mai buni ceatarâşi (muzicanți) să le cânte pă tăt anu" (începând cu a doua zi de Crăciun până la sfârşitul anului). Atribuțiile „tizeşilor" erau: tocmirea muzicanților, alegerea şurii unde va fi dansul (de obicei la casa unei fete sau a unui fecior), chemau feciorii, strângeau „plata pentru ceatarâşi" şi „băgau în danț şi fixau digăniile".

Şura se tocmea de obicei pe toată vara iar plata consta de obicei în câteva zile de clacă. „Ceatarâşii erau băgați pă tăt anu", iar până la Rusalii trebuia să li se achite jumătate din plată.

Plata muzicanților se făcea în: câteva „oticauă" (unitate de măsură, vas de lemn) de grâu, de porumb, alte produse, iar mai târziu se dădea o parte şi în bani. Muzicanții erau recrutați la „Târgul fetelor" dintre cei care cântau mai bine şi care cunoşteau repertoriul de dansuri impus de tradiție.

„Danțu" începea cam pe la ora 13 şi, aşa cum arăta prof. Dumitru Pop, „jocul duminical în Codru nu reprezenta o simplă ocazie de dans, ci mult mai mult"[1].

În localitate, nu lipseau din cadrul jocului unele prescripții

[1] *Dumitru Pop, Folclor din zona Codrului, Baia Mare, Centru de îndrumare al creației populare şi a mişcării artistice de masă a județului Maramureş, p. 31.*

ceremoniale. Când îşi făceau apariţia la danţ cei care „vineu pă digănie” (în ospeţie, veneau la dans tineri dintr-un sat apropiat), străinii sau militarii, dansul era întrerupt, se cânta „românescu” iar „ceatarâşii” urmaţi de fete şi feciori mergeau în întâmpinarea lor. Oaspeţii jucau în faţă „su grumazu ceterii” , în semn de cinstire. (*De la Nemeş Maria, 54 ani, Asuaju de Jos*) Tot în semn de cinstire localnicii ofereau partenerele lor de joc străinilor sosiţi la dans.

„Digăniile” erau un fel de plecare în ospeţie, de plecare la dans în satul vecin a tuturor tinerilor, cu „ceatarâşi” cu tot. Aceste „digănii” erau organizate de „tizeşi” care fixau şi data când se pleca, de obicei o dată pă vară în fiecare sat din apropiere.

Plecarea pă „digănie” se făcea organizat. În faţă mergeau „ceatarâşii” cântând, apoi fetele şi feciorii „pă după cap”grupaţi după preferinţe şi îmbrăcaţi cu cele mai frumoase haine.

După ce s-a renunţat la „pindileu”, fetele purtau „rot‘ii împăturate în forme” de toate culorile, iar sus purtau „spăcel cu ciur”. Sub rochie, fetele purtau „cămeşe strâmtă cu ciur, iar păstă ea pindileu cu ciur”. Treptat s-a renunţat şi la „spăcel” care a fost înlocuit cu diferite bluze din comerţ, s-a renunţat şi la „cămeşe şi la pindileu”. Renunţarea la acest port s-a făcut treptat aproximativ în jurul anului 1960. Când tinerii din sat mergeau „pă digănie”, mamele fetelor alcătuiau ultima parte a grupului, iar când ajungeau în apropierea locului unde se ţinea „danţul”, ei erau întâmpinaţi de gazde: „Danţu” se întrerupea şi, în frunte cu „ceatarâşii” care cântau „românescu”, ieşeau afară, dădeau mâna cu cei sosiţi şi se pupau iar gazdele ofereau băieţilor fetele cu care dansau şi localnicii dansau cu fetele sosite.

După aproximativ două ore de la începerea dansului „ceatarâşii” făceau pauză şi mergeau la mâncare. În fiecare duminică, „ceatarâşii” mergeau la mâncare la unul dintre tinerii satului. Acesta îşi mai invita prietenii şi câteva fete. După ce luau masa, dansul se reîncepea şi continua până seara. Fetele care întârziau mai mult „până după ce o trecut ciurda” erau apostrofate de părinţi şi mai ales de „gura satului”.

Descântec de soare săc

17.

Să luară
Pasăre de hier
Cu clonţu de hier,
Făcură cuib de hier,
Ouară ouă de hier,
Scoaseră pui de hier,
N-are puii cu ce-i hrăni
N-are puii cu ce-i
vrednici.
Să cânta cu glas mare
până-n ceri
Cu lacrămi până-n
pământ.
Nime-n lume n-o auzât
Fără Maica din Poarta
cerului,
-Ce te cânţi tu, pasăre,
Ce te vaieţi?
-Cum nu m-oi văieta?
Că m-am dus în pădure de
hier
Şi am făcut cuib de hier
Am ouat ouă de hier,
Am scos pui de hier
Şi n-am puii cu ce-i hrăni
N-am puii cu ce-i
vrednici.
-Nu te cânta,
Nu te văieta
Du-te la (cutare)
Că-i-i soarele pân corp.
Soarele îi prin osteneală,
Pân mâncare fără saţ,

Pân băutul apii,
Pân suflarea vântului.
Du-te culege-i
Alege-i-l,
Din creştetu capului.
Din cârligu nasului
Din faţa obrazului.
Să nu rămâie nimic
Nici cât un grăunţ de mac
În şepte crăpat.
Şi la puii tăi dă-i-l!
Puii tăi hrăneşte-i,
Puii tăi vredniceşte-i,
Puii tăi zburătăceşte-i!
(Cutare) să rămâie curat
Şi luminat.
Tatăl bun ce l-o făcut,
Maică bună ce l-o născut
Leacu nu-i de la mine
Că-i de la Dumnezo şi de la Maica Sfântă.

De la Petcaş Vasile, 59 ani, Asuaju de Jos

Tinerii care mergeau pă „digănie" erau duşi pă „omenie" de ceilalţi localnici. În cadrul acestor „digănii" se legau prietenii foarte strânse care continuau chiar şi după căsătorie. Seara, când se termina „danţul", tinerii străini erau conduşi de cei din localitate o bucată de drum şi fixau date când vor merge şi ei „pă digănie".

Cu ocazia acestor „digănii", tinerii din satele învecinate legau prietenii strânse, se cunoşteau (unii se şi căsătoreau), învăţau hori unul de la altul şi mai ales „danţuri şi ponturi". Feciorii care ştiau făce „ponturi" erau cei mai „dănţăuşi". În timpul dansului, cei care făceau „ponturi" jucau în faţă, lângă „ceatarâşi", se grupau în formă de semicerc, fetele-i sprijineau de mână iar ei băteau pe picior şi se-ntorceau peste cap, făcând diferite figuri în ritmul muzicii. Treptat tot mai puţini băieţi făceau „ponturi la danţ" până s-a renunţat definitiv, astăzi* în sat mai fac „ponturi" doar la nunţi câţiva oameni, între 45 şi 55 de ani. Sub influenţa şcolii se manifestă tendinţa de a se reconstitui vechile „danţuri" şi da a se învăţa „ponturi" pentru a nu se pierde acest vechi obicei.

Jocul duminical avea cu preponderenţă un rol de iniţiere, întrucât organiza „băgarea în danţ" a fetelor şi feciorilor ajunşi în stadiul de adolescenţă. Intrarea în dans respecta anumite norme şi prescripţii tradiţionale, ea implica un anume fast, avea un caracter sărbătoresc.

Intrarea în dans se făcea pentru fete de 12 ani, iar băieţii intrau în dans după 14 ani. „Tizeşii" organizau „băgarea în danţ" la cererea părinţilor sau a tinerilor. Ei vorbeau cu câteva fete fecioare „să-i ieie la danţ şi să-i joace" pe tinerii care doreau, iar fetele în general „erau băgate de tizeşi în danţ". Iniţierea nu era uşoară, deoarece la danţ vinea tot satul şi „babele tăt urmăreau din gura şurii să vadă cum joacă, cine cu cine joacă şi vorbeşte". (*De la Nemeş Maria, 54 ani, Asuaju de Jos*)

Plata celor care intrau în „danţ" era percepută numai pe jumătate, deoarece „cei holtei" jucau în faţă „su grumazu ceterii", iar ceilalţi mai pă la coadă. Invitarea fetelor la dans se făcea după anumite reguli tradiţionale. Nu era voie ca fetele să refuze nici un fecior chiar dacă era mai sărac sau mai puţin chipeş. Dacă o fată nu vroia să danseze îi

* *Autoarea a cules aceste informaţii în anul 1989 (n. red.)*

spunea: „Joc în dansu acesta” sau „mi-i dat danțu”. Era considerată necorespunzătoare comportarea fetei care refuza direct să joace cu un băiat, or care îl lăsa în „danț” şi nu scăpa nepedepsită de „gura satului” (opinia publică). Babele ziceau „că-i pe nealcoşe şi pe măreață şi umblă cu nasu pă sus”. „Gura satului” avea o mare importanță în cadrul dansului şi a satului în general şi ea sancționa orice purtare necorespunzătoare.

Băiatul o invita pe fată la dans în felul următor: „-Joci cu mine danțu aista?” Dacă era liberă, dansa, iar dacă a fost invitată de altul mai înainte zicea: „Joc păstă două danțuri” ori „Joc păstă tri danțuri că mi-s date”. Fetele mai văzute sau mai frumoase aveau date dansurile încă de la început. În timpul unui dans, băieții nu aveau voie să ia fata de la altul. Acest lucru se putea face numai când se cânta „voalțăre” (un fel de tango sau vals). După ce se începea dansul, fetele neinvitate „stăteau supărate pă lângă părești”. (*De la Nemeş Maria, 54 ani, Asuaju de Jos*)

În timpul dansului, pentru animație, feciorii strigau strigăturile (iuiturile), având o largă arie satirică. Era biciuită urâțenia fetelor, nepriceperea la dans or refuzul de a dansa:

„Foaie verde di pă şanț
Mi-o picat drăguța-n danț.
Şedeți fete pă gunoi
Până-or creşte şepte boi,
Şepte boi şi şepte cai
Păstă şaptezeci de ai.

Foaie verde di pă şanț
Am văzut o broască-n danț
Ce prinde a cârâi
Şi zice că n-a vini.” (*De la Sabău Ioan, 55 ani, Asuaju de Jos*)

Apoi era criticată lipsa de experiență în treburile gospodăreşti:

„Frumoasă-i mândra bălaie
Că face mândre mălaie
Şi le face cu lopata

Descântec de sclintit

18.

Piciorul sclintit se freacă cu adejmă şi să zâce:
Dumnezo cu Sfântu Petru
Merse pă cale,
Pă cărare,
Până la podu de aramă
Dumnezo trecu
Petru nu putu.
Dumnezo o zâs:
-Treci, Petre!
-Nu pot, Doamne!
Că podeaua s-o smintit
Şi picioru lui Ion s-o sclintit.

Întoarce-te-napoi
Suflă şi zî:
-Tomni, Doamne, picioru
Cum o fost
Os cu os,
Ciont cu ciont,
Toamne-l, Doamne, cum o fost.
Descântecu de la mine
Leacu de la Dumnezo.

De la Hossu Anişca şi Soponar Anişca, Asuaju de Jos

Şi le scoate cu covata." (*De la Sabău Ioan, 55 ani, Asuaju de Jos*)

Era criticată lenea:

„Care fată-i dănțăuşe
Mătură gozu la uşe,
Pune mătura pă iel
Să să vadă mititel." (*De la Sabău Ioan, 55 ani, Asuaju de Jos*)

În pauza dintre danțuri (cam 15 minute), tinerii ieşeau afară şi aveau obiceiul de a „fura jolju" (batista) fetelor. Aceste batiste erau cusute cu multă măiestrie cu flori colorate. Nu-i dădea batista până nu-l săruta o dată dar pe ascuns „să nu vadă babele".

Cu timpul, dansul a dispărut, practicându-se ocazional cu prilejul nunților care se organizează în condiții moderne, fiind eliminate în cea mai mare parte momentele ceremoniale şi de cele mai multe ori formațiile nu cunosc repertoriul local. Şi în Asuaj, jocul a fost de mare importanță în viața satului, fiind o modalitate de inițiere a tineretului. „Să distrau tinerii şi să mai puteau întâlni". (*De la Pop Marişca, 64 ani, Asuaju de Jos*)

Ca şi şezătoarea, acest obicei întreținea climatul de viață spirituală a satului, îi întărea climatul de viață sănătoasă prin „gura satului" şi ascuțişul tăios al strigăturilor de mare vitalitate, bogăție şi varietate.

Descântec de sclintit

19.

Să luară pă cale, pă cărare
Dumnezo cu Sfântu Petru
Până la podu de aramă
Dumnezo trecu,
Petru nu putu
-Treci, Petre!
-Nu pot, Doamne!
Că podeaua s-o clătit
Picioru mi l-o sclintit.
Tomni-l, Doamne, la loc
Pomni-l, Doamne, cum o fo.
Vână cu vână,
Carne cu carne,
Măduvă cu măduvă,
Os cu os,
Tomni-l, Doamne, cum o fost!
Descântecu de la mine
Leacu de la Dumnezo!

De la Iluț Rozalia, 89 ani, Asuaju de Jos

Hora satului, Dragomireşti, 2006; foto: Felician Săteanu

SUMAR

Pentru textele de pe margini (cântece de leagăn, cântece de nuntă, cererea miresei, strigături la nuntă, chemarea la nuntă, descântece) se dă numerotarea:

Viorica NAGHIU

Cântece de leagăn: pag.: 98 - 99
Cântece de nuntă: pag.: 99 - 103
Cererea miresei: pag.: 104 - 111
Strigături la nuntă: pag.: 111 - 118
Strâgătură la găină: pag.: 119
Chemarea la nuntă: pag.: 120
Descântece: pag.: 121

FOTO

Felician SĂTEANU: coperta I-IV, pag.: 32, 39, 61, 62, 79, 83, 96, 120, 123, 129
Carmen DĂRĂBUŞ: 69, 70, 71